

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ОСІБ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Юлія Володимирівна КЕРНЯКЕВИЧ-ТАНАСІЙЧУК,

докторка юридичних наук, професорка, завідувачка
кафедри судочинства навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпатського
національного університету імені Василя
Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна
<http://orcid.org/0000-0002-9165-2818>
yulia.kerniakevych@pnu.edu.ua

Тези доповіді на конференції присвячені окремим аспектам реалізації конституційного обов'язку засудженими до позбавлення волі особами у воєнний час здійснювати збройний захист держави. Окреслено допустимі способи звільнення їх від відбування покарання у виді позбавлення волі для подальшого проходження військової служби.

Ключові слова: особи засуджені до позбавлення волі, воєнний час, військовий обов'язок, звільнення від відбування покарання

Theses of the conference report are devoted to certain aspects of the implementation of the constitutional obligation of persons sentenced to imprisonment in wartime to carry out armed protection of the state. Permissible ways of releasing them from serving a sentence of imprisonment for further military service are outlined.

Keywords: persons sentenced to imprisonment, wartime, military service, release from serving a sentence

Одним з найважливіших конституційних обов'язків громадян України є захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України (ст. 65 Основного Закону України) [1].

При цьому, слід зауважити, що реалізація цього обов'язку засудженими, зокрема, тими, що відбувають покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства наділені певними особливостями.

Так, у ч. 1 ст. 18 Закону України “Про військовий обов'язок і військову службу” встановлюються категорії осіб, що звільняються від призову на строкову військову службу в мирний час, до яких віднесено громадян України, які були засуджені за вчинення кримінального правопорушення до позбавлення волі, обмеження волі, зокрема й із звільненням від відбування покарання [2].

У зв'язку із початком повномасштабної війни Росії проти України та запровадженням воєнного стану в державі актуалізувалося питання звільнення засуджених осіб, насамперед колишніх військових, які виявили бажання захищати країну на час воєнного стану з місць позбавлення волі та слідчих ізоляторів [3].

Аналізуючи перелік підстав звільнення від відбування покарання передбачений ст. 152 Кримінально-виконавчого кодексу України, можна зробити висновок, що до способів звільнення, якими можуть скористатися засуджені особи для подальшого збройного захисту держави, належать:

застосування процедури помилування, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, а також амністія.

Найбільш реалістичними для втілення у життя видаються ті способи звільнення від відбування покарання, які відзначаються індивідуальним характером, зокрема: видання акту помилування, що здійснюється на підставі клопотання засудженого або його родичів, а також умовно-дострокове звільнення, яке реалізується шляхом звернення до суду (за умови дотримання вимог, передбачених ст. 81 Кримінального кодексу України).

Станом на 10 квітня 2022 року Президентом України прийнято три укази про помилування, завдяки яким 363 засуджених взяли до рук зброю й пішли на захист України. Клопотання про бажання служити і зараз продовжують надходити від засуджених [4].

Натомість, амністія оголошується законом України і має колективний характер, оскільки стосується певної категорії осіб. Тому, для застосування цього механізму звільнення від відбування покарання потрібне ухвалення Верховною Радою України відповідного закону. Очевидно, що у разі його прийняття, кількість звільнених осіб від відбування покарання збільшиться.

Ще одним способом, який може бути використаний у виняткових випадках, є залишення меж установи виконання покарань поза законною процедурою. Зокрема, у тих випадках, коли установа виконання покарань захоплена країною-агресором і її українська адміністрація вже не має можливості забезпечувати правопорядок у ній, а українське право тимчасово не діє. У такому разі засуджений може прийняти рішення на свій страх та ризик у тому числі і щодо самостійного залишення такої установи, нанесення шкоди агресору тощо і така особа засудженого підлягає звільненню від відповідальності за шкоду, заподіяну живій силі чи майну агресора на підставі ст. 43-1 Кримінального кодексу України. Одночасно, слід наголосити, що засуджений зобов'язаний повернутися до відбування покарання після припинення надзвичайних обставин – коли буде у безпеці [5].

До прикладу, внаслідок тимчасової окупації окремих міст чи районів у містах установи виконання покарань також були захоплені агресором. Сьогодні втрачено зв'язок з Маріупольським, Старобільським та Херсонським слідчими ізоляторами, Мелітопольською та Приазовською виправними колоніями [6]. Відповідно за таких умов засуджені особи до покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства можуть самостійно залишити установу, де вони до тимчасової окупації відбували покарання.

Окресливши способи звільнення від відбування покарань осіб, засуджених до позбавлення волі, не вдаючись у детальний аналіз процедур такого звільнення, слід зацентрувати увагу на необхідності належного реагування представників адміністрацій установ виконання покарань на відповідні звернення зі сторони засуджених осіб щодо перетворення потенційної можливості здійснення збройного захисту держави в реальне втілення у життя військового обов'язку громадян України, насамперед це стосується звільнення в порядку помилування. Слід також проводити роз'яснювальну роботу серед засуджених осіб, заохочуючи їх ініціативу захищати свою державу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 03.06.2022).
2. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 03.06.2022).
3. Родак Катерина. Частину в'язнів з українських тюрем звільняють для участі у війні. URL: https://zaxid.net/chastinu_vyazniv_z_ukrayinskih_tyurem_zvilnyayut_dlya_uchasti_u_viyeni_n1537033 (дата звернення: 03.06.2022).
4. Президент помилював уже 363 засуджених, що захотіли воювати за Україну. Яка процедура. URL: <https://novynarnia.com/2022/04/10/prezydent-pomyluvav-uzhe-363-zasudzhenyh-yaki-zahotily-vouyvaty-za-ukrayinu-yaka-procedura/> (дата звернення: 03.06.2022).
5. На захист країни. Роз'яснення для засуджених. URL: <https://kvs.gov.ua/без-категорії/note/12075/> (дата звернення: 03.06.2022).
6. Звільнені з українських в'язниць долучаються до захисту України. URL: https://varta1.com.ua/news/zvilneni-z-ukrayinskih-v-yaznic-doluchayutsya-do-zahistu-ukrayini_343129.html (дата звернення: 03.06.2022).